

V L A A M S P A R L E M E N T

Zitting 2005-2006

5 juli 2006

VOORSTEL VAN RESOLUTIE

– van de heren **Sven Gatz** en **Gilbert Van Baelen**
en mevrouw **Margriet Hermans** –

betreffende de ondersteuning en mogelijkheid van meertalig onderwijs

TOELICHTING

DAMES EN HEREN,

1. Inleiding en maatschappelijke context

Het is duidelijk dat Vlaanderen zijn economische en sociale toekomst enkel veilig zal kunnen stellen indien we met een open vizier naar de ons omringende wereld kijken. Die toekomst zal door onze kinderen en jongeren gemaakt worden, maar het is vandaag de taak van het onderwijs om hun een brede en degelijke basis mee te geven. Het is dan ook onze prioriteit om ervoor te zorgen dat ons onderwijs de sleutels aanreikt waarmee jongeren zichzelf toegang kunnen verschaffen tot een complexe en boeiende wereld en een economisch dynamische maatschappij.

Taal is ongetwijfeld één van de belangrijkste sleutels om dat te kunnen doen. Bovendien betekent taal ook toegang tot informatie en wij moeten ervoor zorgen dat binnen de toekomstige generaties geen uitsluiting ontstaat door een beperkte taalkennis.

Talenkennis en gelijke kansen gaan hand in hand. Tijdens de schoolloopbaan is het voldoende beheersen van de instructietaal een absolute voorwaarde om te kunnen slagen. Bij het betreden van de arbeidsmarkt is taalvaardigheid eveneens noodzakelijk. In het leven van ieder mens werkt een goede taalbeheersing emanciperend, zowel in de nationale als in de internationale context. Het verwerven en beheersen van verschillende talen mag niet het voorrecht van een minderheid zijn.

In het kader van de Europese context verwijzen wij ook naar de richtlijn en het actieplan, gebaseerd op de doelstellingen van Lissabon en Barcelona, waarin vooropgesteld wordt dat iedere Europeaan naast z'n moedertaal nog minstens twee andere Europese talen kent.¹

Voor Vlaanderen heeft het taalgebruik in de les een historisch geladen betekenis. Naast de pedagogische doelstellingen is het jarenlang het belangrijkste instrument geweest voor het behoud van onze cultuur. Het blijft belangrijk om die recente geschiedenis en soms ook actualiteit in gedachte te houden. Het meegeven van een goede kennis van het Nederlands blijft dan ook één van de belangrijkste kerntaken van

ons onderwijs. Deze kennis verschaft iedere jongere immers de toegang tot onze cultuur en de kans om daar een eigen en unieke bijdrage aan te leveren. Een pleidooi voor meertalig onderwijs kan daaraan nooit tegengesteld zijn. In die zin zijn we ons ook ten zeerste bewust van de specificiteit van het Nederlandstalige onderwijs in Brussel (en mutatis mutandis ook in andere grote steden in Vlaanderen). De achtergrond van de leerlingen is er zeer divers en de taalwetgeving heeft er een grotere impact. Daaruit volgt dat, in het bijzonder ook in een grootstedelijke context, het Nederlandse taalvaardigheidsonderwijs voorrang heeft en dat ieder project ter bevordering van de meertaligheid in deze context daaraan complementair moet zijn.

Onze geschiedenis mag echter geen rem zijn op de toekomst. Vlaanderen moet op een volwassen manier omgaan met de uitdagingen die voor ons liggen. Zonder naïef te zijn, moeten we de verworvenheden uit het verleden, zoals de taalwetgeving, durven plaatsen binnen het huidige maatschappelijke en economische kader. In België bleef het meertalige onderwijs door de taalwetgeving tot nu toe beperkt, en wordt het huidige wettelijke kader gezien als een belemmering.² Toch moet het mogelijk zijn om dat probleem te omzeilen en deze opportuniteit ook in Vlaanderen mogelijk te maken. Op elk onderwijsniveau en binnen elke onderwijscontext willen wij de kansen die meertalig onderwijs onze jongeren kan bieden de nodige ruimte geven.

2. Een schaal voor (meer) taal

Omgaan met talen kan op vele manieren. Meertalig onderwijs is dan ook een begrip waar vaak heel wat verwarring rond heerst. Is het les krijgen in een andere taal? Is het gewoon taalsensibilisering of gaat het over het onderwijzen van een andere taal? Een duidelijke begripsomschrijving ontbreekt tot nog toe. Het is aan de experts om hier in de toekomst duidelijkheid rond te verschaffen, maar zelfs zonder die heldere begripsafbakening is het nu al mogelijk een aantal aanknopingspunten aan te reiken. Onder

¹ 'Promoting language learning and linguistic diversity: an action plan 2004-2006'.

² In Vlaanderen is de wetgeving nog altijd niet aangepast. De wijziging van het decreet basisonderwijs in de vorige legislatuur waardoor taalinitiatie in het basisonderwijs mogelijk werd, was een eerste stap in de goede richting. Toch kan ook in Vlaanderen, naar analogie met het 'decreet Onckelinx' in Wallonië, perfect een decreet vreemde talen opgesteld worden voor het Vlaamse Gewest (dus exclusief Brussel) mét uitzondering van de faciliteitengemeenten.

meertalig onderwijs verstaan we in deze tekst voorlopig dan ook de verzameling van de mogelijkheden zoals aangegeven in de schaal.

We stellen een schaal voor van 0 tot en met 5 waarop de ons bekende mogelijkheden voor het kleuter- en basisonderwijs worden gegroepeerd. Hoe hoger op de schaal, hoe intensiever het meertalige onderwijs wordt. De nummering houdt echter geen waardeoordeel in. Alle opties hebben hun specifieke waarde. We begrijpen goed dat de schaal vanuit pedagogisch standpunt nog verder verfijnd kan worden. Het doel is echter om nu een aantal ijkpunten vooruit te schuiven, op basis waarvan het debat gevoerd kan worden en waarmee men in de toekomst in het onderwijs op een praktische manier kan werken.

2.1. De schaal

0: Buitenschoolse (taal)activiteiten

Alle activiteiten buiten de schooluren waar kinderen actief de onderwijstaal of een 'vreemde' taal gebruiken, opnemen, aanleren enzovoort.

1: Taalsensibilisering

Via speelse en motiverende activiteiten wordt een openheid en gevoeligheid voor andere talen gecreëerd.

2: Herhalingslessen in een andere taal

Een optie die voor de Nederlandstalige scholen in Brussel mogelijk is, waarbij leerstof die in het Nederlands al onderwezen werd in het Frans herhaald kan worden.

3: Combinatie taalsensibilisering en herhalingslessen

4: De Europese school

De leerlingen in deze scholen krijgen elk in hun taalafdeling onderwijs in de eigen taal. Daarnaast zijn er een aantal gemeenschappelijke Europese uren en wordt vanaf het 1e leerjaar een 2e taal onderwezen.

5: Immersieonderwijs / Taalbad

Vanaf de 3e kleuterklas krijgen de leerlingen voor het grootste deel les in een andere taal dan hun

moedertaal. Stelselmatig neemt dat aantal uren af tot in het 6e leerjaar de meeste lessen in de moedertaal gegeven worden.

2.2. Duiding

0: Buitenschoolse (taal)activiteiten

Een voorbeeld hiervan zijn de taalkampen. De methodieken en activiteiten die daarvoor gebruikt worden zijn verschillend, maar sluiten vaak aan bij wat we onder punt 1 als taalsensibilisering verstaan.

Ook het concept van de brede school heeft hier zijn plaats. Dat concept omvat het activeren en stimuleren van het taalgebruik van de brede schoolgemeenschap (kinderen, ouders enzovoort). Het is vooral bruikbaar in de stedelijke context en kan een belangrijk instrument zijn voor de ondersteuning van kinderen uit anderstalige gezinnen.

1: Taalsensibilisering

Taalsensibilisering heeft niet de bedoeling om een welbepaalde taal aan te leren, maar is een benadering die op didactische (bij voorkeur vakoverschrijdende) wijze wil omgaan met taaldi-versiteit in de klas. Het heeft een positief effect op de kennis, vaardigheden en attitudes op (meta)linguïstisch en intercultureel vlak. Taalsensibilisering maakt dus deel uit van een coherent, geïntegreerd en door pluralistisch burgerschap geïnspireerd schooltaalbeleid.

Taalsensibilisering maakt actief gebruik van de talenrijkdom in de klas en de omgeving daarbuiten. De school wordt een meertalige ruimte door bijvoorbeeld bij bepaalde objecten of plaatsen de benaming in verschillende talen weer te geven. Het best kan hierbij ook gekeken worden naar de verschillende taalachtergronden van de leerlingen. De 'eigen' thuistaal op school erkend zien, kan een positief effect hebben. Ook in scholen waar de taalachtergrond van de leerlingen vrij homogeen Nederlandstalig is, kan een meertalige ruimte heel wat stimulansen geven door bijvoorbeeld de aanwezigheid van een aantal Europese talen in het 'schoolbeeld' te brengen.

Er zijn verschillende manieren om aan taalsensibilisering te doen. Een goed uitgewerkt en onderbouwd systeem, waar het onderwijs van de

Franstalige gemeenschap gebruik van maakt, is 'EOLE'. Dat staat voor 'éducation et ouverture aux langues à l'école' en werd in Zwitserland ontwikkeld. De methode geldt voor het kleuter- en het lager onderwijs. Er bestaat een handboek uit twee delen met daarin 36 uitgewerkte activiteiten. Een greep uit het aanbod:

- begroetingsspel in verschillende talen;
- geschiedenis van het alfabet;
- verschillende taalvarianten van eenzelfde liedje;
- ontleningen tussen talen;
- geslacht en getal en hun arbitraire karakter;
- enzovoort.

Naast EOLE bestaan ook heel wat andere methodieken en didactisch materiaal waaruit geput kan worden.

Taalinitiatie hanteert soortgelijke methodieken als taalsensibilisering, maar verschilt van dat laatste qua doelstelling, aangezien het bedoeld is als voorbereiding op het latere vreemdetaalonderwijs en als zodanig gebonden is aan een welbepaalde taal.

Taalinitiatie Frans kan op dit moment in Brussel en Vlaanderen vanaf de 1e kleuterklas. Taalinitiatie wordt niet op punten beoordeeld, vermits het geen gewone taalles is. Zoals het decreet basisonderwijs bepaalt (decreet basisonderwijs van 25 februari 1997, artikel 43, zoals gewijzigd bij decreet van 29 april 2004) kunnen scholen zowel in Vlaanderen als in de gemeenten met een speciaal statuut (Brussel, randgemeenten, taalgrensgemeenten) vanaf 1 september 2004 taalinitiatie in het Frans geven vanaf het begin van het gewone basisonderwijs (dus ook al in het gewone kleuteronderwijs). Naast taalinitiatie in het Frans kan ook taalinitiatie in een andere taal aangeboden worden.

Taalinitiatie in het Frans moet prioritair aangeboden worden. Taalinitiatie in een andere taal zonder dat aan dezelfde leerlingen ook taaliniti-

atie in het Frans aangeboden wordt, is dus niet mogelijk.

Uitwisselingsprojecten tussen scholen uit de Nederlandstalige, Franse, Duitse enzovoort Gemeenschap horen onder de noemer taalsensibilisering thuis.

2: Herhalingslessen in een andere taal

De herhalingslessen passen in Brussel in het STIMOB-project (Stimulerend onderwijs in Brussel). Vanaf de 3e kleuterklas kunnen lessen die al in het Nederlands onderwezen werden, in het Frans herhaald worden (maximaal twee uur). Een beperkt aantal scholen experimenteert al met deze methodiek en wordt van nabij gevolgd door het Centrum voor Linguïstiek van de VUB. Uit voorlopige resultaten blijkt dat de mondigheid en resultaten van zowel Nederlandstaligen als anderstaligen verbeterd is.

3: Combinatie taalsensibilisering & herhalingslessen

De combinatie van taalsensibilisering en herhalingslessen kan versterkend werken en als bruikbaar alternatief voor immersieonderwijs gelden.

4: De Europese school

De Europese school is een combinatie van nationaal en internationaal onderwijs. Ze is in de eerste plaats toegankelijk voor kinderen van het personeel van EU-instellingen. Enkel bij voldoende plaatsingsmogelijkheden kunnen ook andere leerlingen worden toegelaten. Er zijn verschillende taalafdelingen. Elke leerling behoort tot één van de taalafdelingen en krijgt voor het merendeel onderwijs in de taal van die afdeling (dat betekent meestal dat de leerling les krijgt in zijn moedertaal, wat dus niet hetzelfde is als immersieonderwijs). Er ligt echter een grote nadruk op het vreemdetalenonderwijs dat als volgt ingevuld wordt:

- leerlingen uit de leerjaren 3 tot en met 5 van alle taalafdelingen van de lagere school komen eenmaal per week samen voor 'Europese Uren';
- vanaf het 1e leerjaar kiezen alle leerlingen een eerste vreemde taal;

- vanaf het 2e middelbaar leren ze allemaal een tweede vreemde taal;
- vanaf het 4e middelbaar kunnen ze een derde taal kiezen;
- vanaf het 3e middelbaar worden aardrijkskunde, geschiedenis en enige andere vakken in de eerste vreemde taal onderwezen.

Het merendeel van de leerlingen van de Europese school beheerst aan het einde van het secundair onderwijs ten minste vier talen.

5: Immersieonderwijs / Taalbad

Het immersieonderwijs, ook wel het taalbad genoemd, is op deze schaal de meest verregaande vorm van meertalenonderwijs. Het kan op dit ogenblik wettelijk niet toegepast worden in Vlaanderen omdat Nederlands de verplichte instructietaal is. Soms wordt de term immersie uitsluitend gebruikt voor systemen waarbij minimum 50% van het totale aantal lestijden in de T2 gereserveerd is of/en wordt nog eens een onderscheid gemaakt tussen totale immersie (bedoeld wordt hetzij 100%, hetzij meer dan 50%) en gedeeltelijke immersie (bedoeld wordt hetzij minder dan 100%, hetzij minder dan 50%). Het spreekt vanzelf dat, qua tweedetaalverwerving en uiteindelijke tweetaligheid, het effect van immersie zal verschillen naar gelang van het aantal lestijden dat hiervoor gebruikt wordt. Een paar voorbeelden van bestaande systemen:

- in de Franse Gemeenschap hanteert men een degressief systeem waarbij in een eerste fase (3e kleuterklas tot 2e leerjaar) 50 tot 75% in de doeltaal (T2) plaatsvindt, in de tweede fase (3e tot 6e leerjaar) 25 tot 66% en in een derde fase (secundair onderwijs) twee tot acht lestijden. Als T2 kunnen de scholen kiezen uit Nederlands, Engels en Duits; in Brussel is de keuze beperkt tot Nederlands;
- in Luxemburg is het kleuteronderwijs en 1e leerjaar basisonderwijs in het Luxemburgs (T1). Van het tweede tot het zesde leerjaar neemt progressief het aantal lestijden in de doeltaal Duits (T2) toe, tot zij op het einde alle niet-taalkvakken omvatten. In het secundair onderwijs krijgen alle leerlingen wiskunde in het Frans (T3) en alle andere niet-taalkvakken in het Duits.

Het is bij immersieonderwijs belangrijk onmiddellijk op de basiskennis van de moedertaal te wijzen. In het Vlaamse onderwijs wordt per definitie uitgegaan van Nederlands als moedertaal. Het systeem lijkt dus niet bruikbaar in scholen met een hoge concentratie aan (meestal allochtone) leerlingen met een taalachterstand voor Nederlands. Daarbij moet worden opgemerkt dat voor vele anderstaligen de door de school beoogde doeltaal ook geen T2 maar een T3 zal zijn, want de T2 voor hen is het Nederlands, waarin zij doorgaans vanaf de eerste kleuterklas 100% ondergedompeld worden. Deze onderdompeling wordt echter niet immersie maar *submersie* genoemd, omdat er geen voorafgaande of gelijktijdige steun is voor de moedertaalontwikkeling en het onderwijs gericht is op eentaligheid in de tweede taal.

Over het al dan niet inzetten van immersieonderwijs in scholen waar een hoge concentratie aan leerlingen met een taalachterstand aanwezig is, zijn er ook andere meningen. Zo acht professor dr. Hugo Baetens-Beardsmore (Vrije Universiteit Brussel) het niet bewezen dat allochtone kinderen meer dan andere kinderen problemen hebben bij het verwerven van een extra taal. Uit sommige studies blijkt dat deze kinderen zeer goed kunnen presteren wanneer een tweede taal als vaktaal gebruikt wordt, precies omdat zij al gewoon zijn om met andere talen om te springen, en omdat voor hen de lat gelijk ligt bij het vertrekpunt van de verwerving van de tweede schooltaal, wat niet het geval is bij hun prestaties in de officiële eerste schooltaal.

Immersieonderwijs werd voor het eerst toegepast in Canada en is er een zeer gangbaar systeem met het oog op de Frans-Engelse tweetaligheid. Het warm water hoeft dus niet opnieuw te worden uitgevonden, maar we moeten wel kritisch blijven ten opzichte van een te eenvoudige overbrenging van het systeem.

3. Na het basisonderwijs

Het spreekt voor zich dat de leerlingen uit het kleuter- en basisonderwijs worden doorgetrokken in het onderwijs dat daarop volgt, ook met betrekking tot het talenonderwijs.

In het secundair onderwijs moet er ruimte komen voor vakoverschrijdend taalonderricht. Het systeem dat door de Europese scholen wordt gehanteerd,

waarbij de sinds het 1e leerjaar onderrichte taal vanaf het 3e middelbaar wordt gebruikt om vakken als aardrijkskunde te onderwijzen, kan hier als voorbeeld gelden.

Er moet ook bijzondere aandacht gaan naar het TSO, BSO en KSO. In het technisch onderwijs komt in sommige richtingen vanaf de derde graad geen enkele vreemde taal nog aan bod. In het beroepsonderwijs blijft het vreemdetalenonderwijs nagenoeg beperkt tot de eerste graad. Vanaf de tweede graad van het beroepsonderwijs komen vreemde talen nagenoeg niet aan bod. Het studiegebied 'Handel' is daarop een uitzondering. In het kader van een open Europese arbeidsmarkt is het cruciaal om de toegang van leerlingen uit deze studierichtingen tot de arbeidsmarkt te maximaliseren.

Het doortrekken van de leerlijnen geldt uiteraard ook voor het hoger en universitair onderwijs. Zonder dat deel van het onderwijs links te laten liggen, maakt het vooral om redenen van overzichtelijkheid, geen deel uit van het kader van deze resolutie. Toch willen we aangeven dat de wetgeving in de toekomst over de nodige flexibiliteit zal moeten beschikken, om ook hier op de vele behoeften en uitdagingen te kunnen inspelen.

Het hoger onderwijs waarin de leerkrachten van morgen worden gevormd, vraagt om bijzondere aandacht. In die opleiding moeten de verschillende pedagogische benaderingen en didactische methodieken omtrent meertalig onderwijs aan bod komen. De schaal kan ook hier een goed houvast zijn.

4. Steunpunt Meertalig Onderwijs

Eerder gaven we al aan dat de schaal scholen in staat moet stellen om afhankelijk van hun specifieke onderwijscontext en gegeven hun individuele taalbeleid, een meertalig project in hun school uit te werken. Autonoom betekent echter niet dat we scholen daardoor aan hun lot kunnen overlaten.

Scholen en leerkrachten moeten deskundig ondersteund worden. Daarom pleiten we ervoor om de hier boven voorgestelde schaal te koppelen aan een steunpunt waar die expertise aanwezig is. De opdracht van dat steunpunt, dat duidelijk een andere doelstelling heeft dan het steunpunt voor NT2 dat decretaal in

het GOK verweven is, zou er als volgt kunnen uitzien:

- het verzamelen van ervaringen uit binnen- en buitenland;
- het aanreiken van basisinformatie en de bekendmaking van de mogelijkheden;
- de didactische en pedagogische ondersteuning van leerkrachten en directie op basis van de schaal voor taal;
- het ondersteunen van de lerarenopleiding, opleidingsonderdelen invullen en in het kader van meertalig onderwijs op elkaar afstemmen;
- de follow-up en evaluatie van meertalig onderwijs in Vlaanderen en Brussel.

5. 'Native Speakers'

Het is niet denkbeeldig dat een aantal leerkrachten, zelfs met een degelijke ondersteuning, zich niet bekwaam of zeker genoeg voelen om het meertalige onderwijs in hun klas te verzorgen. Zeker in het geval van het immersieonderwijs moet de kennis van de instructietaal van een zeer hoog niveau zijn. Het is daarom ook nodig om in de toekomst het inschakelen van 'Native Speakers', zowel Belgische als buitenlandse, voor vreemdetalenonderwijs mogelijk te maken. Daartoe moeten een aantal wettelijke belemmeringen opgeheven worden.

6. Tot slot

Met deze resolutie willen we de ontwikkeling van een doordacht en ondersteund meertalig onderwijs in het Nederlandstalig onderwijs in Vlaanderen en Brussel de nodige impulsen geven. Met de schaal voor taal denken we een werkbaar instrument voor die ontwikkeling te geven.

Steeds voor ogen houdend dat een goede kennis van het Nederlands de belangrijkste 'taalopdracht' van ons onderwijs blijft, willen we niet blind zijn voor de uitdagingen die een diverse en meertalige omgeving ons biedt. Het Nederlandstalig onderwijs moet op een flexibele manier met die omgeving omgaan. De

Vlaamse overheid kan de mogelijkheden daartoe op een heldere manier aanreiken en tegelijkertijd voor de ondersteuning zorgen die nodig is om die mogelijkheden op een pedagogisch verantwoorde manier uit te werken.

Sven GATZ

Gilbert VAN BAELEN

Margriet HERMANS

VOORSTEL VAN RESOLUTIE

Het Vlaams Parlement,

– gelet op:

1° het meertalige karakter van onze open samenleving en het belang voor eenieder om nu en in de toekomst een aantal talen machtig te zijn om zo ten volle aan deze open samenleving te kunnen deelnemen;

2° de belangrijke rol die ons onderwijs heeft om deze doelstelling te bereiken;

– overwegende dat:

1° de Europese Unie op basis van de doelstellingen van Lissabon en Barcelona vooropstelt dat iedere Europeaan naast zijn eigen moedertaal nog minstens twee andere Europese talen kent;

2° het meegeven van een goede kennis van het Nederlands één van de belangrijkste kerntaken van ons onderwijs is, maar er daarnaast meer wettelijke en pedagogische ruimte moet komen voor meertalig onderwijs in Vlaanderen;

– vraagt de Vlaamse Regering:

1° een ‘Schaal voor Taal’ uit te werken, op basis waarvan de Nederlandstalige scholen in Vlaanderen en Brussel vrijwillig en binnen de context van hun school een meertalig onderwijsproject kunnen uitwerken. De schaal bestaat uit vijf ijkpunten die op een horizontale en dus niet hiërarchische manier naast elkaar staan: er zijn de buitenschoolse activiteiten waar het gebruik van talen op een speelse manier centraal staat; er is de taalsensibilisering waarmee vooral een openheid en gevoeligheid voor andere talen gestimuleerd wordt; er zijn de herhalingslessen in een andere taal dan het Nederlands; er is de combinatie van de twee voorgaande ijkpunten; er is het onderwijssysteem zoals toegepast in de Europese school en tot slot het immersieonderwijs waarbij een substantieel deel van de lessen in een andere taal dan de moedertaal wordt gegeven;

2° de ‘Schaal voor Taal’ te bekrachtigen als het geijkte kader waarbinnen de ontwikkeling van

een toekomstgericht meertalig onderwijs zich kan voltrekken;

3° een Steunpunt Meertalig Onderwijs op te richten met als opdracht het verzamelen van ervaring uit binnen- en buitenland, het aanreiken van basisinformatie aan de scholen en hun leerkrachten, didactische en pedagogische ondersteuning voor leerkrachten en directie, het uitwerken van een opleidingsonderdeel of integreren van meertalig onderwijs in de lerarenopleiding en het opvolgen en evalueren van meertalig onderwijs in Vlaanderen en Brussel;

4° het huidige wettelijke kader met betrekking tot het talenonderricht en de onderwijstaal voor het Nederlandstalige onderwijs in Brussel en Vlaanderen te evalueren en waar nodig aan te passen;

5° de mogelijkheid te creëren om ‘Native Speakers’ uit binnen- en buitenland in ons onderwijs in te schakelen en hen zo een bijdrage te laten leveren aan het meertalige onderwijs, hetzij als leerkracht, hetzij ter ondersteuning van de andere leerkrachten.

Sven GATZ

Gilbert VAN BAELEN

Margriet HERMANS
